

DOPRAVA V KONTEXTE ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU

Eva Filová¹, Jarmila Sosedová²

Úvod

Rozhodujúci vplyv na trvalú udržateľnosť cestovného ruchu ma doprava. Doprava je jedným zo základných predpokladov rozvoja cestovného ruchu a až 90% energie spotrebovanej v cestovnom ruchu sa týka dopravy. Trvalo udržateľný cestovný ruch sa nezaobíde bez riešenia trvalo udržateľnej dopravy priateľskej k životnému prostrediu a sociálne dostupnej. Z pohľadu Európskej únie sa doprava chápe ako hlavné odvetvie cestovného ruchu, ktoré prispieva ku kvalite služieb cestovného ruchu a k zabezpečeniu dostupnosti destinácií. Vzťah dopravy a cestovného ruchu je obojstranným vzťahom, práve kvôli tomu, že rozvoj jednotlivých foriem a druhov cestovného ruchu vyvoláva vznik nových foriem dopravy, rekonštrukciu existujúcej a výstavbu novej dopravnej siete a v neposlednom rade produkciu dopravných prostriedkov zohľadňujúcich požiadavky účastníkov cestovného ruchu. Ak je cestovný ruch kladený na popredné miesto v hospodárskej politike, tak je potrebné si uvedomiť, že nestačia dobré ubytovacie zariadenia, ale je nevyhnutné vytvoriť aj kvalitnú dopravnú infraštruktúru.

Význam dopravy pre cestovný ruch

Doprava má významnú úlohu v rozvoji domáceho a zahraničného cestovného ruchu, je jednou z podmienok vzniku a rozvoja cestovného ruchu a zároveň je neoddeliteľnou súčasťou komplexu služieb uspokojujúcich potreby účastníkov cestovného ruchu. Jej kvalita ovplyvňuje rozhodovanie zákazníkov o návšteve destinácií a spoluvytvára celkové zážitky z cesty. Cestovný ruch pozostáva z troch fáz: cestovanie – pobyt – cestovanie. Dve z týchto fáz sú spojené s pohybom a jedna fáza s pobytom. Cestovanie sa v teórii cestovného ruchu nazýva pohybovou (dynamickou) fázou. Menej rozoberanou stránkou dopravy je miestna doprava bezprostredne slúžiaca účastníkom cestovného ruchu. V tomto kontexte nemožno vylúčiť premiestňovanie účastníkov cestovného ruchu dopravnými prostriedkami ani v mieste

¹ Ing. Eva Filová, Žilinská univerzita v Žiline, F–PEDAS, Katedra vodnej dopravy, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, eva.filova@fpedas.uniza.sk

² doc. Ing. Jarmila Sosedová PhD., Žilinská univerzita v Žiline, F–PEDAS, Katedra vodnej dopravy, Univerzitná 1, 010 26 Žilina, jarmila.sosedova@fpedas.uniza.sk

pobytu. Nejde pritom iba o univerzálne prostriedky (taxíky, autobusy), ale aj o špecifické prostriedky spájajúce funkciu služby dopraviť zákazníka z miesta do cieľa s funkciou zážitku – jazda na koni, saniach, historických železničiach alebo plavba na výletnej lodi a pod.

Cestovný ruch sa z hľadiska dopravy člení na premiestnenie, t. j. pohyb a pobyt:

- premiestnenie účastníka cestovného ruchu z miesta jeho bydliska, obytného prostredia, do miesta rekreácie, rekreačného priestoru – prostredia, a späť do miesta bydliska,
- pohyb v rámci strediska cestovného ruchu, napr. kultúrno – poznávací cestovný ruch,
- pobyt v rámci rekreačného priestoru – strediska cestovného ruchu.

Z uvedeného členenia vyplýva, že základnou úlohou dopravy v cestovnom ruchu je premiestnenie účastníka cestovného ruchu. Ďalšou úlohou dopravy je poskytovanie celého komplexu služieb na uspokojenie potrieb cestujúcich. Doprava má usporiť ich čas v prospech cestovného ruchu, rozširovať možnosti cestovania a dostupnosti vzdialených krajín a sprístupnenie atraktívnych oblastí pre účastníkov cestovného ruchu.

Cestovný ruch vo vzťahu k doprave vystupuje ako nositeľ dopytu po dopravných službách. Cestovný ruch od dopravy očakáva uspokojenie potrieb vždy s tým istým cieľom. Potreby prepravy pokladáme za základné, bez ich uspokojenia nemôžeme hovoriť o cestovnom ruchu.

Doprava a dopravné služby

Doprava ponúka produkt, a to ako jednotlivú službu alebo súbor služieb. Doprava je spoločný názov pre súbor dopravných služieb, ktoré vznikajú ako produkt dopravného trhu, výsledným efektom je premiestňovanie v priestore a čase. Dopravné služby sú spojené s premiestnením a z hľadiska významu sa delia na základné a doplňujúce. Základné dopravné služby zabezpečujú tzv. čisté premiestnenie a sú vždy spojené s podnikateľskou činnosťou vlastníka alebo prenajímateľa dopravného prostriedku.

Medzi základné služby dopravy v cestovnom ruchu patrí:

- uspokojovanie potrieb premiestnenia účastníkov cestovného ruchu,
- vytváranie podmienok na zabezpečenie kvality premiestnenia, bezpečnosť, rýchlosť, spoľahlivosť a pod.,
- informovanie potenciálnych zákazníkov o ponuke.

Doplňkové služby tvoria štandardnú alebo nadštandardnú úroveň prepravnej relácie, sú spojené s mnohými aktivitami komerčného, finančného alebo iného charakteru a vytvárajú u osobnej dopravy pocit pohodlia, prípadne luxusu.

Účastníci cestovného ruchu očakávajú služby dopravy poskytované v primeranej štruktúre a kvalite, nemôžu sa uspokojiť iba s ponukou určenou pre každodenné cestovanie do práce. Požadujú komplex kvalitných dopravných služieb za primeranú cenu, ktorú sú ochotní zaplatiť.

Úlohou dopravných služieb nie je iba uspokojovanie potreby premiestnenia na požadovanej kvalitatívnej úrovni, ale aj skrátenie času, stráveného v dopravnom prostriedku. Cestujúci nesmie mať pocit strateného voľného času, ktorý si určil na oddych, rekreáciu a pod. V dopravnom procese sa poskytujú aj služby nadväzujúce na pobyt v stredisku cestovného ruchu, napr. informačné služby. Táto oblasť služieb je perspektívnou pre rozvoj spolupráce poskytovateľov dopravných a ostatných druhov služieb v cestovnom ruchu, ktorý prispeje k zvýšeniu úrovne kvality dopravných služieb v cestovnom ruchu.

Kvalitné dopravné služby v požadovanom množstve vznikajú spravidla na rozvinutých dopravných trhoch. Za rozvinutý dopravný trh sa v súčasnosti považuje trh liberalizovaný, ktorý je schopný kooperovať a v prípade potreby integrovať sa do medzinárodných dopravných trhov. Prioritnou snahou každého dopravného trhu je hľadanie optimálnej mobility prepravovaných účastníkov cestovného ruchu.

Trendy v dopravných službách

Rozhodujúcu úlohu v cestovnom ruchu má dopravná dostupnosť cieľových miest rôznymi dopravnými systémami. Vážnym problémom najmä z hľadiska príjazdového zahraničného cestovného ruchu je dopravná dostupnosť Slovenska ako cieľovej krajiny všetkými druhmi dopravy. Neriešenie tohto problému negatívne ovplyvňuje návštevnosť Slovenska zo zahraničia.

Dopyt po cestovnom ruchu sa stále viac vyvíja pod vplyvom globalizácie, ktorú sprevádza nielen technický pokrok v doprave a v dopravných technológiách, ale aj pokrok v informačných technológiách.

Ponuku dopravných služieb ovplyvňujú mnohé faktory. Za rozhodujúce možno pokladať faktory a trendy:

- technicko – technologické (ovplyvňujú výkonnosť, dopravnú kapacitu, rýchlosť, bezpečnosť, spoľahlivosť a pohodlie),
- v ekonomike a osobitne v tarifnej politike,
- v štruktúre a kvalite služieb,
- ekologické.

Rýchlosť prepravenia spolu s jeho cenou tvoria dva najvýznamnejšie faktory pri výbere dopravných služieb v cestovnom ruchu. Výber dopravného prostriedku preto závisí od individuálnej racionálnej alebo emocionálnej preferencie účastníka cestovného ruchu.

Trendy v dopravných službách v cestovnom ruchu možno charakterizovať zvyšujúcou sa náročnosťou na objektívnu i subjektívnu kvalitu. Ide o trendy vyplývajúce z požiadaviek na kvalitu produktu dopravy v cestovnom ruchu, reprezentovanú najmä rýchlosťou, pohodlím a bezpečnosťou, ale aj cenovou primeranosťou s divergentným vývojom, t. j. za tú istú resp. nižšiu cenu sa požadujú stále kvalitnejšie služby. Ďalej sú to trendy kvantitatívnych a štrukturálnych požiadaviek na rozmanitosť dopravných a doplnkových služieb. Trendy sú však zamerané aj na ľudské zdroje, predovšetkým na ich kvalitu a flexibilitu. V technicko – technologických systémových podmienkach dopravy v cestovnom ruchu sú trendy zamerané na efektívne vytváranie a využívanie multimodálnych koridorov s využitím progresívnych dopravných prostriedkov a zariadení.

Cestovný ruch je vo veľkej miere závislý od potenciálu rekreačného prostredia ako iné hospodárske odvetvia. Aj práve preto trendy v cestovnom ruchu v technicko – technologických systémoch dopravy smerujú okrem zvyšovania rýchlosti, bezpečnosti, pohodlia, rozsahu doplnkových služieb a kvality ľudských zdrojov, aj k zabezpečeniu trvalo udržateľného rozvoja dopravných služieb, ktorý rešpektuje rastúcu prísnosť ekologických požiadaviek.

Základné formy dopravy využívané v cestovnom ruchu

Doprava je jedným z odvetví národného hospodárstva, kde sa vyššia produktivita práce odráža v ostatných hospodárskych odvetviach. Pre prepravné úlohy je dôležité, aby boli účelne rozdeľované medzi jednotlivé druhy dopravy tak, aby ich bolo možné splniť čo najefektívnejšie.

Účastníci cestovného ruchu môžu svoje prepravné potreby uspokojovať dopravou verejnou i neverejnou, hromadnou i individuálnou. Z hľadiska dopravných odborov sa na uspokojovaní prepravných požiadaviek najčastejšie môže podieľať:

- letecká doprava,
- železničná doprava,
- cestná doprava,
- vodná doprava,
- individuálna doprava,
- nekonvenčná a iná.

Účastníci CR pre svoje cesty za rekreáciou využívajú v ostatných rokoch najmä individuálnu dopravu spojenú s využívaním vlastného dopravného prostriedku (automobil, motocykel) alebo využívajú možnosti cestovných kancelárií a agentúr (viď tabuľka 1). Napriek tomu turisti vo veľkej miere využívajú aj dopravné služby, ktoré poskytujú dopravcovia verejnej hromadnej osobnej dopravy – železničnej dopravy, diaľkovej autobusovej dopravy, leteckej dopravy alebo ich kombináciu v nadväznosti na prímestskú autobusovú dopravu prípadne aj MHD.

Tabuľka 1 Podiel prepravených účastníkov cestovného ruchu do SR podľa druhu dopravy za roky 2001 a 2002

druh dopravy	2001		2002		Index 2002/2001
	Počet	%	Počet	%	
cestná doprava	9 125 603	99,46	8 915 448	99,45	97,7
železničná doprava	41 985	0,46	41 508	0,46	98,9
vodná doprava	2 543	0,028	2 443	0,027	96,1
letecká doprava	4 747	0,05	5 000	0,06	105,3
Spolu	9 174 878	100	8 964 399	100	97,7

Zdroj: ŠÚ SR

Z pohľadu aktívneho CR má cestná doprava (individuálny motorizmus a autobusová doprava) 99 % podiel na preprave turistov. Individuálny motorizmus predstavuje za posledné roky kľúčový prvok pri preprave turistov v rámci aktívneho a pasívneho CR, čo je spôsobené hlavne zvyšujúcou sa životnou úrovňou obyvateľov ako aj vstupom SR do EÚ. Vytváranie štandardných podmienok pre turistov na našich cestách si vyžaduje kvalitnú cestnú

infraštruktúru, najmä nadradenú (diaľnice, rýchlostné cesty), ako aj cestovnú infraštruktúru (motely, motoresty, odpočívadlá a pod.).

Autobusová doprava zohráva v súčasnosti významnú úlohu v rámci domáceho i zahraničného CR. Časť výkonov sa realizuje na pravidelných domácich, ako aj zahraničných linkách. Najväčší podiel predstavujú výkony, ktoré zabezpečujú cestovné kancelárie na objednávku. Vývoj za roky 2000 – 2003 poukazuje, že podiel autobusovej dopravy v rámci domáceho CR je viac ako 20 % a podiel zahraničných účastníkov cestovného ruchu využívajúcich autobusovú dopravu je v rozmedzí 30 až 40 %.

Počet turistov, využívajúcich na prepravu železničnú osobnú dopravu v posledných rokoch klesá, čoho príčinou je prudký nárast počtu turistov využívajúcich individuálnu automobilovú dopravu, a tiež nárast cien za prepravné služby na železniciach, bez súčasného zvyšovania úrovne služieb. Predpokladom zatraktívnenia železničnej dopravy pre účastníkov cestovného ruchu je ponúknuť kvalitnejšie dopravné služby, spojené nielen s modernizáciou železničnej infraštruktúry, ale najmä s urýchlenu obnovou vozňového parku v železničnej osobnej doprave tak, aby spĺňali medzinárodné štandardy.

Letecká doprava v rámci CR má význam predovšetkým vo väzbe so zahraničím, nakoľko na domácom CR sa svojimi výkonmi prakticky nepodieľa. Pravidelné vnútroštátne letecké linky, ktoré by spájali napr. Letisko Bratislava alebo Košice s centrami CR (napr. s Letiskom Poprad–Tatry) prakticky neexistujú. Dôvodom sú jednak nedostatočné prepravné prúdy na pravidelné lety, krátke vzdialenosti medzi jednotlivými letiskami, a teda silná konkurencia zo strany železničnej dopravy, ktorá na tieto vzdialenosti môže leteckej doprave konkurovať svojou rýchlosťou a hlavne z hľadiska ceny cestovného. Predpokladá sa, že podiel leteckej dopravy na CR bude v budúcnosti rásť, najmä vo vzťahu k pasívnemu CR.

Vodná doprava z pohľadu CR v SR zohráva minimálnu úlohu, i keď Dunaj predstavuje medzinárodnú vodnú cestu, ktorá spája SR s celou Európou. Turisti v súčasnosti využívajú najmä pravidelné spojenie medzi Bratislavou a Viedňou, ostatné spojenia (do Maďarska) majú charakter nepravidelnej (príležitostnej) rekreačnej prepravy. Ako už bolo uvádzané v úvode, menej rozoberanou stránkou dopravy je miestna doprava bezprostredne slúžiaca účastníkom cestovného ruchu. V tomto kontexte vystupuje do popredia práve vodná doprava, ktorá má vo vzťahu k cestovnému ruchu predovšetkým regionálny charakter.

Možnosti zdokonaľovania dopravnej infraštruktúry

Dopravná infraštruktúra je jednou z najdôležitejších zložiek verejnej infraštruktúry ovplyvňujúcou rozvoj cestovného ruchu. V súčasnej dobe zaznamenávame nevyhovujúci dopravne – technický stav časti regionálnej dopravnej infraštruktúry, úpadok kvality a kvantity verejnej dopravy a jej opotrebovaný vozidlový park.

Urýchlenie skvalitňovania dopravnej infraštruktúry ako kľúčovej podmienky pre rozvoj cestovného ruchu vo všetkých regiónoch na celom území krajiny je prioritou vlády v rámci Stratégie rozvoja cestovného ruchu do roku 2013.

V rozmedzí rokov 2005 až 2013 si Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR v spolupráci so samosprávnymi krajmi a Združením miest a obcí Slovenska, vytýčilo cieľ modernizácie a rozširovania cestnej, diaľničnej, rýchlostnej železničnej, vodnej a leteckej siete, podporu a skvalitňovanie verejnej dopravy, pri rešpektovaní záujmov ochrany prírody a tým zjednodušenie prístupu návštevníkov do turistických oblastí Slovenska rôznymi formami dopravy. Zámerom je vytvorenie podmienok pre pravidelnú systémovú podporu tvorby cyklistických trás (miestnych, regionálnych a medzinárodných) a cyklistickej infraštruktúry, ako aj trvale zlad'ovať cestovné poriadky rôznych druhov verejnej dopravy a tým doceliť skvalitnenie kombinovanej dopravy.

Osobitná pozornosť sa musí venovať intermodalite t.j. využitiu synergických a multiplikačných efektov vyplývajúcich z integrácie predností jednotlivých (aj nekonvenčných) druhov dopravy v cestovnom ruchu. Ide o efekty, ako sú napríklad zvýšenie výkonnosti, pohodlia, bezpečnosti, spoľahlivosti a celkovej kvality poskytovaných služieb.

Záver

Mnohé krajiny s rozvinutým cestovným ruchom si uvedomujú dôležitosť dopravnej infraštruktúry a z toho dôvodu investujú do modernizácie a integrácie dopravnej siete nemalé finančné prostriedky. Slovenská republika svojou geografickou polohou vyvoláva potrebu urýchleného riešenia fungovania dopravy v samostatnom štáte a na to nadväzujúcich prepojení dopravnej infraštruktúry na európsku sieť. Je nevyhnutné prepojiť dopravnú infraštruktúru na európsku sieť v rozsahu a kvalite, ktorá umožní zabezpečovať dopravnú činnosť na štandardnej medzinárodnej úrovni. Podľa strategických smerov dopravných koridorov je významné aj prepojenie jednotlivých regiónov Slovenska. Vytvorenie podmienok pre skvalitnenie dopravnej infraštruktúry v regiónoch otvorí nové možnosti

zvýšenia cestovného ruchu aj v menej známych oblastiach, čím sa podporí ich celkový hospodársky a sociálny rozvoj.

Literatúra:

- [1] BOROVSÝ, J. – SMOLKOVÁ, E. – NIŇAJOVÁ, I.: Cestovný ruch – trendy a perspektívy. Iura edition Bratislava 2008. ISBN 978-80-8078-215-3
- [2] MICHALOVÁ, V., a kol.: Služby a cestovný ruch. SPRINT – vydavateľská, filmová a reklamná agentúra Bratislava 2001. ISBN 80-88848-78-4
- [3] ORIEŠKA, J.: Služby cestovného ruchu. EF UMB Banská Bystrica 1998. ISBN 80-8055-110-3
- [4] RAŠI, Š.: Učebný text - Dopravné služby v cestovnom ruchu. Zdroj: www.ef.umb.sk
- [5] ŠULGAN, M. – SOSEDOVÁ, J. – RIEVAJ, V.: Európske dopravné koridory a Slovensko. Žilinská univerzita v Žiline 2001. ISBN 80-7100-903-2
- [6] Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2013. Zdroj: www.economy.gov.sk
- [7] Analýza ekonomickej a sociálnej situácie v sektore dopravy. Zdroj: Internet

Príspevok je súčasťou riešenia grantovej úlohy MŠ SR a SAV (VEGA) 1//0909/10 Sociálno – ekonomické a environmentálne súvislosti dopravy ako podmieňujúceho faktora a nástroja rozvoja regionálneho turizmu, Katedra vodnej dopravy F PEDAS, Žilinská univerzita v Žiline, 2010 – 2011, zodpovedný riešiteľ: doc. Ing. Jarmila Sosedová, PhD.

Lektoroval:

prof. Ing. Marián Šulgan, PhD., Žilinská univerzita, Žilina

Zadané na uverejnenie: 25.05.2010